

Asia: VN/12457/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024)

Luku 1. Johdanto

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

Luonnos yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi kuvaa kokonaisturvallisuuden koko yhteiskunnan asiana. Luonnoksessa on huomioitu, että yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ovat vahvasti keskinäisriippuvaisia. Kokonaisturvallisuuden toimintamallissa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan

viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. Toimivat ja hyvät yhteistyösuhteet normaalioloissa ovat edellytys sujuvalle yhteistyölle

myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, mikä korostui koronapandemian aikana. Opetushallitus katsookin, että strategia voisi huomioida tämän näkökulman

nykyistä vahvemmin.

Lisäksi on tärkeää varmistaa tiedonkulun saumattomuus hallinnonalojen välillä ja hallinnon eri tasoilla ja ottaa oppia arjessa koetuista tilanteista, esimerkiksi

koronapandemia ja Vantaan Viertolan kouluampuminen keväällä 2024. Strategia-asiakirjaksi luonnos on varsin laaja kokonaisuus ja Opetushallitus

katsookin, että strategian tiivistäminen voisivat olla eduksi tai erillisen tiivistelmän lisääminen strategiaan.

Luku 2. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

Viestinnän merkitys ja rooli on huomioitu strategiassa osana eri osioita, mutta myös erikseen, mikä on todella hyvä. Erityisen hyvin viestinnän rooli strategisena toimintona kuvataan strategian 2. osassa luvussa 3 ”viestinnän toimivuus”, joka alkaa kuvauksella ”viestintä on olennainen ja

erottamaton osa johtamista.” Muutamassa kohtaa strategiassa viestinnän rooli piirtyy sanavalinnoissa kuitenkin enemmän tukitoimeksi ja tekstissä on ristiriitaa muihin kohtiin strategiassa. Osin jää myös epäselväksi, tarkoitetaanko viestinnällä viestinnän ammattilaisia vai viestinnällisiä tekoja. Näissä kohdissa muotoilua voisi olla hyvä tarkistaa.

Sivulla 18 kuvataan, että ”viestinnällä vahvistetaan organisaation johtamista. – Ulkoisessa ja sisäisessä viestinnässä toimitaan samoin periaattein ja samoja

keinoja käyttäen kuin normaaliolojen viestinnässä.” Viestintä on kuitenkin osa organisaation johtamista ja strategista toimintaa, jossa tarvittaessa voidaan

käyttää myös muita kuin normaaliolojen keinoja, vaikka lähtökohta toki on pyrkiä toimimaan niin pitkään kuin mahdollista normaaliolojen toimintatavoilla ja

keinoilla. Tätä kuvataan esim. strategian sivulla 26, kun kerrotaan, että kriisit ”vaativat strategista, mukautuvaa ja oikea-aikaista reagointia, jotta yhteiskunnan

toimintaedellytykset kyetään säilyttämään. Niitä voidaan harvoin ratkaista pelkästään ennalta määriteltyjen toimintatapojen ja suunnitelmien avulla vaan

edellyttävät aloitteellisuutta ja joustavuutta.”

Samankaltainen tukitoimintoon viittaava kuvaus on sivulla 24, jossa kerrotaan, että ”viestinnällä tuettu johtaminen on henkistä kriisinkestävyyttä vahvistava tekijä.” Viestintä on osa johtamista: vahvoja viestinnällisiä tekoja ovat esimerkiksi päätökset, joita johto tekee. Tähän viitataan myös strategian sivulla 144: ”Sanat ja teot on oltava linjassa keskenään. Kaikessa vaikutusarvioinnissa on huomioitava päätöksenteon ja strategisen viestinnän vaikutukset väestön henkiseen kriisinkestävyyteen yhtenä yhteiskunnan elintärkeänä toimintona.”

Luku 3. Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 4. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

Luku 5. Kokonaisturvallisuuden toimijat

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

Yksilöt ovat yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden avaintoimijoita. Kasvatus- ja koulutus eli varhaiskasvatus, perusopetus, lukio- ja ammatillinen koulutus,

taiteen perusopetus, vapaa sivistystyö sekä korkeakoulut varmistavat omalta osaltaan yksilöiden riittäviä tietoja ja taitoja. Esimerkiksi perusopetuksessa, lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa vahvistetaan kyberturvallisuusosaamista. Ammatillisen koulutuksen eri aloilla työntekijöillä on tämän johdosta kykyä toimia

häiriötilanteissa ja ennaltaehkäistä uhkien konkretisoitumista.

Toimijoissa on mainittu vain kunnat. Toimijoita ovat lisäksi ainakin valtion oppilaitokset, kuntayhtymät, säätiöt ja muut yksityiset varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjät.

Luku 6. Kokonaisturvallisuuden tulevaisuus

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse alaluku tai sivunumero.

-

OSA 2: Strategiset tehtävät

Kirjoita yksilöity palautteesi tähän. Merkitse strategisen tehtävän numero ja nimi sekä nimeä osio (Päämäärä ja tavoitteet; Toiminta-ajatus; Toimijat).

4. Suomen toiminta Euroopan unionissa; EU-asioiden kansallisen valmistelun ja käsittelyn, yhteisvastuun sekä keskinäisen avunannon turvaaminen.

Vastuuministeriönä on Valtioneuvoston kanslian lisäksi mainittu muut ministeriöt. Opetushallitus kiinnittää tältä osin huomiota eri ministeriöiden EU-asioiden yhteiskumppaneiden hyödyntämiseen keskinäisen avunannon turvaamiseksi. Lisäksi esimerkiksi yhteistyö eri Afrikan maiden kanssa EU-ohjelmien puitteissa voisi olla asia, jota voisi mahdollisesti hyödyntää kriisitilanteissa.

21. Maahanmuuton turvaaminen

Hyvän kotoutumisen edistäjänä varhaiskasvatuksella ja koulutuksella on keskeinen rooli. Varhaiskasvatus, perusopetus, lukio- ja ammatillinen koulutus

sekä kotouttamiskoulutus ja vapaa sivistystyö kantavat vastuuta tästä, mutta eivät riittävästi nouse esiin strategiasta ja toimijoiden kuvauksesta.

34. Viestintäverkkojen ja palveluiden saatavuuden, turvallisuuden ja toimintavarmuuden varmistaminen ja 35. Kyberturvallisuuden yhteistoimintamallin ylläpitäminen

Viestintäverkkojen ja -palveluiden turvallisuutta sekä kyberturvallisuutta käsitellään erityisesti luvuissa 34 ja 35. Niiden osalta luonnoksessa painotetaan

poikkihallinnollista ja yhteiskunnan eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Luonnoksessa sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiä käsitellään lisäksi

erikseen omassa luvussaan (36). Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla digitaalisten palveluiden turvallisuus ja kyberturvallisuus tulisi nostaa vahvemmin

esiin, koska toimiala on suuri ja sen piirissä ovat lähes kaikki oppivelvollisuusikäiset lapset ja nuoret sekä suuri joukko muita varhaiskasvatukseen ja eri koulutusmuotoihin osallistuvia. Paikalliset varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjien ylläpitämät rekisterit sisältävät henkilötietoja varhaiskasvatukseen ja koulutukseen osallistuvista lapsista, nuorista ja opiskelijoista sekä alaikäisten huoltajista. Varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjillä on lakisääteinen velvollisuus siirtää osa näistä tietoista kansallisiin keskitettyihin Opetushallituksen ylläpitämiin kasvatuksen ja koulutuksen tietojärjestelmiin Vardaan, Koskeen ja Opintopolkuun.

Opetushallitus toi Suomen kyberturvallisuusstrategiaa koskevassa lausunnossaan esille, että strategian tavoitteisiin pääseminen vaatii kyberturvallisuusosaamisen ja -resurssien vahvistamista opettajissa sekä kuntien ja virastojen henkilöstöissä, jotka ylläpitävät ja kehittävät kasvatuksen ja koulutuksen tietojärjestelmiä. On tärkeää varmistaa, että kyberturvallisuusdirektiivin (NIS2-direktiivin) täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön (HE 57/2024 vp) velvoitteet saadaan tehokkaasti toimeen.

43. Työvoiman saannin turvaaminen

Luonnoksessa todetaan, että koulutustarpeiden arviointi ja työvoima- ja osaamistarpeiden ennakointi huomioidaan jatkuvana varautumistoimenpiteenä.

Opetushallitus kiinnittää huomiota, ettei sitä ole mainittu toimijana, vaikka viraston lakisääteisenä tehtävänä on ennakoida osaamis- ja koulutustarpeita.

49. Kasvatus-, koulutus- ja tutkimusjärjestelmän ylläpitäminen

Strategialuonnoksessa on strategisissa tehtävissä kuvattu aiempaa selkeämmin opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen roolia yhteensovittaa ja

tukea eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Tämä selkeyttää erityisesti Opetushallituksen roolia kokonaisuudessa. Lisäksi aluehallintovirastoilla on tärkeä

rooli kasvatuksen ja koulutuksen järjestäjien varautumisen edistämässä. Tämä olisi hyvä huomioida strategiassa. Myös päämäärää ja tavoitteita voisi hieman

selkeyttää ja nostaa henkinen kriisin kestävyys kasvatuksen ja koulutuksen sekä tutkimuksen ylläpidon keskiöön.

Kasvatus ja koulutus-, ja tutkimusjärjestelmän ylläpitämisellä myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa saavutetaan ainakin seuraavat tavoitteet:

Ylläpidetään toivoa häiriötilanteista ja poikkeusoloista selviämisestä ja uskoa paremmasta tulevaisuudesta; Lisätään kansakunnan henkistä ja fyysistä

hyvinvointia tiedon ja toiminnan avulla sekä vahvistetaan maanpuolustustahtoa ja yhteenkuuluvuutta; Lisätään väestön luottamusta yhteiskunnan

toimintakykyyn; Varmistetaan osaamisen säilyminen ja lisääntyminen; Tuotetaan ammattitaitoista työvoimaa; Tutkimuksella tuotetaan uutta tietoa ja lisätään

osaamista.

Olemassa oleva kasvatus- ja koulutusjärjestelmä ja sen edelleen kehittäminen luovat perustan kriisinsietokyvyn kehittämiseen sekä yhteiskunnan että yksilön

tasolla. Kasvatus ja koulutus ovat keino tavoittaa useita ikäluokkia kokonaisuudessaan. Tämän tekijän vaikuttavuuden hyödyntäminen sekä

osaamisen että henkisen kriisinsietokyvyn kehittämisen näkökulmasta on järjestelmämme potentiaali.

Nykyiset varhaiskasvatussuunnitelmien, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien sekä ammatillisten tutkintojen perusteet sisältävät

henkisen kriisinkestävyyden lisäksi elementtejä arjesta selviytymisen taitojen ja kansalaisvarautumisen opettamiseen. Lisäksi Suomen ainutlaatuinen

opetussuunnitelmajärjestelmä mahdollistaa paikallisten opetussuunnitelmien jatkuvan päivittämisen ja paikalliset painotukset ja lisäykset niihin. Informaatio-ohjauksella kuten tukimateriaaleilla voidaan muistuttaa huoltovarmuudesta ja kansalaisvarautumisesta.

Strategialuonnoksen mukaan kasvatus- ja koulutuspalvelut ylläpitävät kansakunnan henkistä ja sosiaalista eheyttä, lisäävät väestön luottamusta

yhteiskunnan toimintaan ja vahvistavat maanpuolustustahtoa. Opetushallitus tuo esiin, että tekstistä ei ilmene, mitä maanpuolustustahdolla tässä kontekstissa

tarkoitetaan. Se ei sellaisenaan sisälly tällä hetkellä eri koulutusasteiden pedagogiikkaan. Kasvatuksen ja koulutuksen kohdalla on syytä pikemminkin

puhua yhteiskunnan sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden tai yhteiskuntarauhan ylläpitämisestä.

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa puolet opiskelijoista on aikuisia. Myös näiden, jo valmiiksi eri toimialoihin kiinnittyneiden henkilöiden osaamisen

vahvistamisella kriisinsietokyvyn näkökulmasta on merkitystä. Osa heistä toimii organisaatioissa, joissa työskennellään yhteiskunnan ja kansalaisten kannalta

kriittisten toimintojen kanssa. Eri ammatteihin opiskelevien osaamista arvioida uhkia ja tunnistaa riskejä sekä niiden vaikutuksia oman toimialan tulevaisuuteen on hyvä edelleen vahvistaa.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa mahdollistaa osaltaan huoltajien työssäkäynnin ja turvaa siten osaltaan

yhteiskunnan toimintaa myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Edelleen kasvatuksella ja koulutuksella on tärkeä merkitys suojaautumisessa informaatiovaikuttamiseen. Kriittistä lukutaitoa ja muuta

informaatiovaikuttamisen havaitsemista voidaan oppia osana kasvatusta ja koulutusta esimerkiksi eri oppiaineissa ja ammatillisten tutkintojen yhteisissä

tutkinnon osissa. Informaatiovaikuttamista voidaan käsitellä osana medialukutaitoa. Lukutaitoa edistävässä työssä on mahdollista suunnata

painopisteitä vahvistamaan osaamista, jonka tavoitteena on torjua informaatiovaikuttamista.

Opetushallitus esittää, että turvallisuusstrategiaan lisättäisiin, miten Suomessa suojellaan lapsia ja nuoria digitaalisilla alustoilla. Digitaaliset alustat, kuten

sosiaalinen media ja pelit ovat osa lasten ja nuorten arkea. Lapset ja nuoret kohtaavat alustoilla myös heidän turvallisuuttaan ja hyvinvointiaan vaarantavaa

sisältöä. Tällaista sisältöä esiintyy myös normaalioloissa, mutta turvallisuutta uhkaavan sisällön määrä voi lisääntyä eri häiriötilanteiden ja poikkeusolojen

yhteydessä. Opetushallitus on tukenut kasvatuksen ja koulutuksen järjestäjiä sosiaaliseen mediaan liittyvillä tukimateriaalilla, kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan ja kevään Viertolan kouluampumisen yhteydessä. Näissä tukimateriaaleissa käsiteltiin, miten sosiaalisen median kysymyksiä voidaan eri ikäisten lasten ja

nuorten kanssa käsitellä kasvatuksessa ja koulutuksessa. Osa digitaalisiin palveluihin liittyvästä sääntelystä tulee EU-tasolta. Opetushallitus esittää, että

Suomi nostaisi esille EU-tason yhteistyössä lasten ja nuorten suojelun ja hyvinvoinnin edistämistä digitaalisilla alustoilla. Kansallisesti Suomessa

tarvittaisiin myös hallinnonalojen ylittävän yhteistyön tiivistämistä lasten ja nuorten digitaalisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi.

Opetushallitus kiinnittää vielä huomiota siihen, että sen yksi keskeinen lakisääteinen tehtävä on kansainvälistymisen edistäminen koulutuksen

toimialalla. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia ei kohdassa 4. Kansainvälinen ja EU-toiminta tunnista Opetushallituksen roolia kokonaisuudessa tai toisaalta

kohdassa 49. ota huomioon kansainvälistä ulottuvuutta.

54. Syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäiseminen

Toiminta-ajatukseen on kirjattu, että kaikilla koulutustasoilla ehkäistään syrjäytymistä, kannustetaan yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä edistetään

kansalaisten toimintavalmiuksia häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjiä ei ole kuitenkaan mainittu

toimijoiden joukossa. Kaikilla koulutusasteilla osallistutaan myös radikalisoitumisen varhaiseen havainnointiin ja ennaltaehkäisemiseen.

56. Väestön toipuminen

Myös tässä kohdassa toiminta-ajatuksessa on mainittu oppilaitokset, joiden voidaan ymmärtää sisältävän myös toisen asteen oppilaitokset, mutta tämä ei

näy toimijoissa, joina on nimetty koulut. Toimijoihin tulisi lisätä maininta varhaiskasvatusyksiköistä ja oppilaitoksista.

Yleiset kommentit strategialuonnokseen.

Kirjoita yleiset havaintosi strategialuonnoksesta.

Edellä lausunnossa on tuotu ilmi eri hallinnonalojen yhteistyön ja tiedonvälityksen merkitystä erityisesti häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Strategialuonnoksessa mainitut häiriötilanteet ja poikkeusolojen johtaminen on yksittäisen hallinnonalan vastuulla. Esimerkiksi koronapandemia osoitti, kuinka suuret vaikutukset

poikkeusoloilla on kasvatukseen ja koulutukseen. Tämän vuoksi Opetushallitus pitää tärkeänä, että opetus- ja kulttuuriministeriö,

Opetushallitus ja aluehallintovirastot ovat häiriötilanteiden ennaltaehkäisemisessä ja varautumisessa mukana jo varhaisessa vaiheessa.

Ruonala Heidi
Opetushallitus